

Abril de 2011

34

Núm.

Circular

**AMICS DE BESALÚ I EL SEU COMTAT
CENTRE D'ESTUDIS**

www.amicsdebesalu.cat
info@amicsdebesalu.cat

Editorial

En aquests darrers dies, els diaris han publicat un seguit de notícies i articles que m'han fet pensar que cal una revisió de la historiografia i de la història de casa nostra.

Sóc més aviat persona educada en ciències, on t'ensenyaven que tot podia ser posar en dubte, que s'havia de posar en dubte, que el que avui t'ensenyen a la Universitat demà podria ser que no fos del tot cert. En la història es veu que no, que quan un professor ha donat la seva sentència ningú pot dur-li la contrària. Que si vols reestudiar un tema "tancat" ets un pretensions. No és d'estranyar que, amb aquest criteri, un professor ja fa molts anys jubilat, permeteu-me que per discreció no digui el seu nom, acabés una discussió amb una frase contundent: "Quan jo estudiava el meu mestre ens ho va explicar així i el jovent d'avui dia no sou ningú per canviar-ho".

Si tothom pensés d'aquesta manera, tindríem tots els avenços tecnològics actuals? Uf, sort que la gent de ciències ho qüestionem tot!!

Ah! I no us ho perdeu, fer estudis que no parlin del cap i casal català és perdre el temps, ningú té futur estudiant temes petits, d'àmbit local, aquests no interessin excepte si poden produir polèmica.

LLIBRES

Títol: **Francesc de Verntallat**

Autor: Miquel Freixa

Edita: Editorial Base

Pàg.: 440

Miquel Freixa és doctor en història i llicenciat en biologia i ha treballat en diferents àmbits de l'educació. Ha arrelat a Sant Aniol de Finestres i coneix molt bé la comarca de la Garrotxa considerada per Paul Freedman el paradigma de la terra remença. El llibre que avui presentem és resultat de la seva tesis doctoral, una de les primeres del nou corrent historiogràfic del *narrativisme*.

Francesc de Verntallat és un personatge històric digne de novel·lista o dramaturg. Podria ser un Robin Hood català o el Willian Wallace de la pel·lícula de Mel Gibson. Però ni és un bandoler que roba els rics ni és un nacionalista català que lluita contra un rei opressor. Tanmateix, és molt més real que aquestes icones nacionals. És un líder d'una massa social, els pagesos de remença, que lluita com un veritable capità per una causa justa, i és un gran negociador, un autèntic síndic de pagesos.

El personatge experimenta al llarg de la seva vida una sorprenent mobilitat que li permet endinsar-se en diferents àmbits socials i culturals. Verntallat, casat amb la pagesa Joana Noguer, va ser, fonamentalment, un donzell. Durant bona part de la seva vida aquest va ser el seu principal rol social per posteriorment ser ennoblit a un dels graus més alts, el de vescomte, i acabar la seva vida degradat a cavaller.

La seva figura, poc coneguda, ha estat interpretada per la historiografia com a antipatriota i antisocial. Miquel Freixa s'escapoleix d'aquesta interpretació i ofereix una nova visió en una aproximació historiogràfica que acostava el gran públic al personatge de Francesc de Verntallat, el cabdill dels remences.

COL·LABORACIONS

ROMÀNIC *VERSUS* GÒTIC

L'any 1200 és una fita molt important pel desenvolupament de l'art medieval, conseqüència del canvi de mentalitat de la societat d'Occident.

L'art romànic, com el gòtic, van ser el resultat d'una nova concepció del món, una manera d'entendre la realitat, una forma distinta de concebre les relacions entre allò humà i allò diví.

Passat el romànic, l'angoixa escatològica va donar pas a una estètica del sentiment patètic i àdhuc de dolor. La creu deixa d'ésser un símbol de triomf sobre la mort, *Maiestas*, per convertir-se mitjançant la sang, el sofriment i la mort, en llaç que unia al poble sofrent amb la Divinitat, en símbol del triomf de la vida. La Divinitat deixa d'ésser jutge omnipotent, triomfador de la mort, per convertir-se en el Déu-Home que sofria, es dessagnava i moria a la creu; ara transforma en natura corruptible i mortal aquell Déu que, en el període romànic, es considerava una cosa inaccessible i amenaçadora per a l'home.

Aquest canvi de concepció religiosa, influí de manera decisiva en els camps de les arts i anà molt lligat a l'enfonsament del món feudal i a la crisi que afectà la pròpia evolució de l'Església que culminà en el segle següent.

El pas següent de Crist viu i triomfant *Maiestas* és el Crist sofrent *Patiens* de les darreres dècades del segle XII i primeries del XIII. Aquest Crist respon al passatge de l'Evangelí de Joan (19, 26) quan ens especifica que, poc abans de la seva mort, Jesús parlà a la seva Mare amb aquestes paraules: "Dona aquí tens al teu Fill, i després digué al deixeble que més estimava, aquí tens a la teva Mare".

Jesucrist vesteix de nou perizoni després d'haver dut túnica *manicata* els darrers dos segles; els peus es mantenen en rotació externa clavats per dos claus, recolzats en el supedani o directament clavats a la creu que ara té forma grega, es a dir, ampla i curta.

De bon principi, l'anatomia del cos de Crist sofrent és simplement ingènua i simplista, denotant una ignorància absoluta del cos humà; els artistes, adés en les miniatures i pintures, adés en les talles exemptes, acostumaven a representar les Majestats vestides amb túnica *manicata* ignorant la seva anatomia. No estaven avesats a representar el Crist nu.

Seguint cronològicament la representació de Crist a la creu, s'esdevé la seva mort. En general els miniaturistes el representen no solament en els Calvaris sinó també en les Crucifixions, rodejat de quatre o més personatges, perdent l'axialitat absoluta anterior.

Coincidint amb el canvi de mentalitat de l'home romànic a la de l'home del gòtic, s'esdevé un petit canvi en l'art que no ha estat suficientment estudiat ni valorat. Aquesta novetat és un aprimament considerable de la creu, augmentant la seva esveltesa i llargària, costum que ens va venir de França, bressol de l'art gòtic. Possiblement aquest canvi va ser produït per dificultats estètiques, per acoblar la creu romànica, ampla, baixa i de format grec, a les noves tècniques d'esveltesa constructives. Se suprimí, doncs, la creu romànica, quedant en ús la creu prima, esvelta i de forma llatina.

Aquest canvi de mides creà un seriós problema a l'hora de representar a Crist a la creu, semblant al que van tenir quan volgueren representar Crist despullat. A la creu romànica, per ser ampla, fàcilment es podia pintar o esculpir els peus de Crist en rotació externa i clavats amb dos claus, com també va passar en el cas del Crist Sofrent. A la nova creu prima no hi cabien, i ho van resoldre de diverses maneres.

De bon principi, i de forma ingènua, van clavar el peu dret a la creu, quedant l'esquerre fora de la creu, com ara el Crist de Vilabertran II entre altres, (Fig. 1), costum que va durar poc. Els més enginyosos varen augmentar l'amplada inferior de la creu, clavant-hi els dos peus (Fig. 2). D'altres varen emprar de nou el supedani, ja en desús, sobresortint molt de l'estípit (Fig. 3). I finalment ho van resoldre definitivament col·locant el peu dret sobre l'esquerre, clavant-los amb un sol clau. (Fig. 4).

Els artistes que treballaren a les primeries del segle XIII, sense proposar-s'ho, varen representar per primera vegada la Crucifixió tal com es va desenvolupar en el Gòlgota, clavant els peus amb un sol clau. Coincidint amb aquesta posició incòmoda, s'inicià tímidament una lleugera flexió dels genolls que més tard s'accentuà amb la torsió del cap, de la pelvis i dels genolls, adquirint la figura de Crist una forçada postura en S.

Doncs bé, durant el període de l'art en que es va establir la creu prima i esvelta, no es tornaren a fer ni el Crist viu i triomfant a la creu, ni el Crist sofrent. Des d'ara Crist serà representat definitivament mort.

Fig. 1. En rotació externa amb un dels Claus fora de la creu.

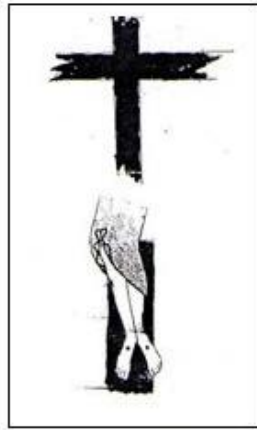

Fig. 2. Eixamplant el peu de la creu per poder clavar els claus en rotació externa.

Fig. 3. Col·locant un supedani ample con un altre travesser de la creu.

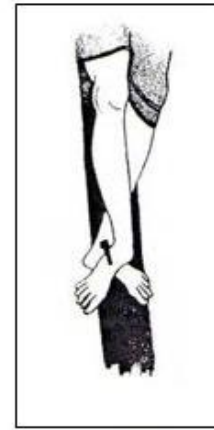

Fig. 4. Els peus creuats en rotació externa i clavats per primera cop amb un sol clau.

Antoni Noguera Massa

LA NOBLESA DE PRIVILEGI DURANT L'EDAT MODERNA

La pretensió d'aquest article és la de donar algunes nocions bàsiques sobre la noblesa de privilegi, un tipus de noblesa que no ostentava cap títol nobiliari, i que avui pot resultar força desconeguda, però que era present arreu del Principat de Catalunya.

Els seus components sense ostentar cap títol nobiliari gaudien d'uns privilegis concedits pel rei mitjançant un rescripte. A la Catalunya moderna estava formada per les categories de Noble del Principat, Cavaller del Principat, Generós i Ciutadà Honrat.

A grans trets els privilegis de què gaudien consistien en:

- Dret d'anar armats amb espasa.
- No podien ser perseguits en justícia ni ser empresonats per raó de deutes civils.
- En delictes criminals no es podia procedir d'ofici contra ells. Només a instància de part.
- Estaven sota la jurisdicció reial. Per tant, exempts de la jurisdicció de barons i batlles. En afers criminals només podien ser castigats pel rei.

- No estaven obligats a pagar la lleuda de les rendes dels seus patrimonis.
- Tenien dret a tenir un termini de vint-i-sis dies per a respondre les citacions.
- Nobles i cavallers tenien veu i vot en les Corts del Principat com a membres del Braç Militar. Els generosos, en canvi, no hi podien pertànyer doncs no havien rebut la investidura de cavaller i pel fet de tenir privilegi militar no podien pertànyer al Braç Reial. Els ciutadans honrats només podien participar al Braç Reial com a síndics de les seves ciutats.
- Reserva d'oficis i càrrecs: per accedir a determinats càrrecs de la Cort, l'administració reial, l'exèrcit i l'Església els candidats havien de demostrar la seva noblesa.

Nobles del Principat.

Els Nobles eren la categoria més alta dins la noblesa de privilegi, estant només per sota de la noblesa titulada. Hi havia nobles d'immemorial, això és els fadristerns de cases nobiliàries, i nobles que ho esdevenien en virtut d'un rescripte reial.

Rebien el tractament de *Noble Senyor* o de *Don* i intercalaven la preposició *de* entre el nom i el cognom. Calia posseir alguna de les categories nobiliàries inferiors per a poder ser elevat a la de Noble del Principat. Normalment es concedia el privilegi de noble a un cavaller, tot i que en comptades ocasions alguns ciutadans honrats reberen al mateix dia i successivament els privilegis de cavaller i noble. No calia que se'ls concedís escut d'armes doncs ja en tenien de propi.

Cavallers.

Inicialment havien de prestar un servei d'armes al seu senyor a canvi d'un feu o cavalleria que els permetia mantenir-se sense haver d'exercir cap mena d'ofici mecànic. A partir del segle XII esdevenen una classe jurídica hereditària. Els cavallers, junt amb els nobles i els magnats (posseïdors de títols) constituïen el Braç Militar quan es reunien les Corts del Principat.

Amb l'adveniment de la cases d'Àustria, primer, i de Borbó, després, les concessions reials ampliaren notablement el conjunt de cavallers del Principat, permetent l'entrada de nous contingents procedents de classes socials inferiors. Es calcula que des del segle XVI fins el XIX es crearen aproximadament 1070 cavallers. En aquestes concessions se'ls atorgaven el privilegi militar i l'escut d'armes, que es

transmetien a tots els seus descendents per línia masculina, i en alguns casos també femenina. Intercalaven la preposició *de* entre el nom i el cognom i rebien el tractament de *Magnífic Mossèn* o simplement *Mossèn*, tot i que al segle XVIII empraven el *Don*.

(Continuarà)

Narcís de Puig i de Traver

Armes del Principat de Catalunya representades a la coberta de les *Constitutions y altres drets de Catalunya* en 1585 i en 1702, on es recullen els privilegis de què gaudia la noblesa.

ACTIVITATS

Abril

Dia: Dissabte, 2. Sortida. Guiada per Miquel Freixa.

Monestir d'Amer, Sant Feliu de Pallarols, Sant Iscle de Colltor, Vall d'en Bas i Batet.

Hora: 2/4 de 10 del matí.

Lloc: davant la porta del monestir d'Amer.

Preu: 25 Euros. Cal fer l'ingrés al compte abans del 31 de març.

Maig

Dia: Dissabte, 7. Sortida

Santa Maria de Fares, Sant Fruitós d'Ossinyà, Sant Silvestre d'Almor, Sant Miquel de la Miana.

Hora: 2/4 de 10 del matí

Lloc: Davant la porta de Santa Maria de Fares.

Preu: 25 Euros. Cal fer l'ingrés al compte abans del 5 de maig.

Juny

Dia: Dissabte, 18. Sortida

Església de Cistella, Església i castell Sant Llorens de la Muga,
castell de Vilaritg, Santa Maria de Palau

Hora: 2/4 de 10 del matí

Lloc: Davant la porta de l'església de Cistella

Preu: a determinar. Consultar la pàgina web o el blog.

Amics de Besalú i el seu Comtat P. Llibertat, 7 E-17850 Besalú

D. L.: GI-1543-2005